

Lejla Abulela
MINARET

Prevela Tanja Milosavljević

Beograd, 2008.

*Bismi-l-lahi-r-rahmani-r-rahim**

Došla sam na svet. Iskliznula sam na mesto gde je tavanica niska i nema mnogo prostora za kretanje. Uglavnom sam navikla na to. Uglavnom mi je dobro. Prihvatam svoju kaznu i ne očajavam niti se osvrćem. Ali ponekad me neka promena natera da se setim. Svakodnevnica je zbrkana, a novi početak me odjednom učini svesnom onoga što sam postala, dok tako stojim na ulici pokrivenoj jesenjim lišćem. Drveće u parku preko puta išarano je srebrom i mesingom. Kad podignem pogled, vidim minaret džamije u Ridžents parku kako se diže iznad krošnji. Još ga nikad nisam videla ovako rano izjutra, na ovoj osetljivoj svetlosti. London je najlepši u jesen. Leti je zlovoljan i podbuo, zimi ga progutaju božićna svetla, a u proleće, kad se sve iznova rađa, uvek me razočara. Sad kad je najlepši, doteran je kao zrela žena čija lepota više nije mladalačka, ali je i dalje iznenađujuće upečatljiva.

Moj dah izlazi poput dima. Čekam da pritisnem zvonce ispred stana; broj mi je zapisan u svesci. Rekla je osam. Kašljem i brinem da li ću se zakašljati pred svojom novom poslodavkom i usaditi joj time strah da ću zaraziti njeno dete nekim virusom. Ali možda ona nije plašljive prirode. Još je ne poznajem. Videla sam je samo jednom, prošle nedelje, kad je došla u džamiju tražeći sluškinju.

* (Ar.) U ime Boga, svemilosnog, samilosnog. (Prev.)

Oko nje je sijala aura užurbanosti i doteranosti. Svileni ešarpa bila joj je ležerno obavijena oko glave i vrata, a kad je skliznula i otkrila joj kosu, nije se potrudila da je vrati na mesto. Određeni tip arapske žene – bogata studentkinja, kasne dvadesete, koristi život na Zapadu što bolje može... Ali još uvek je ne poznajem. Bila je neko drugi kad je razgovarala sa mnom. Malo je onih koji u džamiji ostanu onakvi kakvi su inače. Oslabljani su, pobeđeni onim krhkim, zanemarenim delom sebe.

Nadam se da me nije zaboravila. Nadam se da se nije predomislila i upisala svoju kćerkicu u obdanište ili našla nekog drugog. I nadam se da njena majka, koja je dosad čuvala malenu, nije produžila boravak u Britaniji i tako me učinila nepotrebnom. U Ulici Sent Džons Vud Haj je gužva. Muškarci u odelima i mlade žene odevene po najnovijoj modi ulaze u nova kola i voze se na svoja dobra radna mesta. Ovo je bogat kraj. Ružičaste nijanse i izobilje kojim novac blagosilja ljude. Trgne me pomisao na prošlost, ali nije imetak ono što mi nedostaje. Ne treba mi novi kaput, ali bih volela da mogu češće da nosim ovaj stari na hemijsko čišćenje. Želela bih da mi nisu sva ta vrata zatvorena pred nosom; vrata taksija i obrazovanja, salona lepote, putničkih agencija koje će me odvesti na hadž...

Neko se javio na interfon i kažem, glasa oštrog od nade: „Selamun ’alejkum,* to sam ja, Nedžva...“ Ona me očekuje, el-hamdu li-l-lah.** Zvuk zvonca me tera da gotovo zatreperim od uzbuđenja. Gurnuvši vrata da uđem, zaključujem da je unutra sve od drveta; prošlost je sačuvana i valjano se staraju

* (Ar.) Mir vam želim. (Prev.)

** (Ar.) Hvala Bogu. (Prev.)

o njoj. Ovo je lepa zgrada, dostojanstvena i čvrsta. Staro, predostrožno bogatstvo koje je generacija za generacijom s ljubavlju glancala. Ne kao bogatstvo mog oca, koje je vlada konfiskovala, a Omar nemilice spiskao. I ja sam bila lakomislena sa svojim delom, nisam s njim uradila ništa korisno. U predvorju je ogledalo. U njemu se vidi žena s belom maramom na glavi, u bezobličnom bež kaputu. Moje oči su suviše sjajne, a trepavice suviše dugačke, ali ipak delujem prostodušno i pouzdano, odgovarajućih godina. Premlada dadilja mogla bi biti nebrižljiva, a starija se večito žali da je bole leđa. Imam godina taman onoliko koliko treba.

Lift je od onih starinskih, pa moram jako da trgnem vrata. Glasno zvekeću u elegantnoj tišini zgrade. Pružam ruku da pritisnem dugme za drugi sprat, ali utom vidim da na prvom dugmetu piše jedan do tri, na drugom tri i četiri, a na trećem četiri do šest. Pokušavam da shvatim, zurim u tablu, ali sam još uvek zbunjena. Na spratu iznad se s treskom zatvaraju vrata; brzi koraci žure niz stepenice. Za nekoliko trenutaka, pojavljuje se visok i krakat momak, s mekanom bradom i kovrdžavom kosom. Zaustavljam ga i molim ga za pomoć u vezi sa liftom.

„To su brojevi stanova, a ne spratovi.“ Govori engleski kao da mu je to maternji jezik, ali naglasak nije lokalni. U Londonu je teško odrediti poreklo ljudi. Da je Sudanac, smatrali bi ga svetloputim, ali ne znam da li je.

„A, tako, hvala.“ Osmehujem se, ali mi ne uzvraća osmeh.

Umesto toga, ponavlja: „Prosto pritisnite broj stana u koji idete.“ Oči su mu smeđe i nemirne; blistaju, ali ne inteligencijom, ni nalik na Anva-

rove, već intuicijom. Možda je osećajan, ali ne naročito pametan, ne tako brze misli i oštrouman kao današnja mladež.

Ponovo mu zahvaljujem, a on lako klima glavom i sleže ramenima kao da priteže kaiš na svom rancu. Čula sam izreku koja kaže da na mladima može da se namiriše Raj. Okrenuo se i izašao iz zgrade i sve se opet vratilo u normalu.

Penjem se i, izašavši iz lifta, stajem na elegantan i redovno usisavan tepih i upućujem se prema stanu koracima punim nade. Vodiću devojčicu na trg preko puta. Vodiću je u džamiju, podesivši vreme tako da mogu da se pomolim kad i svi ostali, a da posle toga odemo da hranimo patke u Ridžents parku. Verovatno u stanu imaju satelitsku televiziju i moći ću da gledam egipatske filmove na ART-u i vesti na Al Džeziri. Prošle nedelje sam čula razgovor, a ove rečenice su mi se urezale u pamćenje, dirnuvši me u samo srce: *Milost Alahova je kao okean. Naši gresi su grumen ilovače stisnut u kljunu goluba. Golub sedi na grani drveta nadnesenog nad tim okeanom. Potrebno je samo da otvori kljun.*

Deo prvi

Kartum, 1984–1985.

PRVO POGLAVLJE

„Omare, jesi li budan?“ Prodrmla sam ruku koja mu je ležala preko lica, pokrivajući mu oči.

„Mhm.“

„Ustaj.“ U njegovoj sobi vladala je predivna svežina, jer je imao najbolji klima-uređaj u kući.

„Ne mogu da se pomerim.“ Spustio je ruku i žmirkavo me pogledao. Odmakla sam glavu, nabravši nos zbog njegovog ustajalog daha.

„Ako ne ustaneš, ja uzimam kola.“

„Najozbiljnije, ne mogu... ne mogu da se pomerim.“

„Pa, dobro, onda idem bez tebe.“ Otišla sam na drugi kraj sobe, prošavši pored ormara i postera Majkla Džeksona. Isključila sam klima-uređaj. Brujanje je uz odjek zamrlo i vrućina je opkolila sobu, čekajući da navre unutra.

„Zašto mi to radiš?“

Nasmejala sam se i veselo rekla: „Sada ćeš morati da ustaneš.“

Dole u prizemlju popila sam čaj s babom.* Izjutra je uvek izgledao tako lepo, osvežen tuširanjem i mirišući na losion posle brijanja.

* (Ar.) otac. (Prev.)

„Gde ti je brat?“ progundao je.

„Verovatno upravo silazi“, rekla sam.

„A gde ti je mati?“

„Danas je sreda. Otišla je na aerobik.“ Uvek me je iznova zadivljavalo kako je moj babo namerno zaboravljao majčin raspored, kako su mu oči iza naočara izgledale obazrive i nejasne kad je govorio o njoj. Da bi postao bolji, oženio se ženom čiji je položaj u društvu bio viši od njegovog. Njegova životna priča govorila je o tome kako je potekao iz skromne sredine i uspeo da postane upravnik predsedničke kancelarije, blagodareći ženidbi s kćerkom stare i bogate porodice. Nisam volela kad ju je pričao, zbunjivala me je. Suviše sam ličila na svoju majku.

„Razmaženi“, promrmljao je u svoj čaj, „vas troje ste razmaženi.“

„Reći ću mami da si rekao da je razmažena!“

Napravio je grimasu. „Suviše je popustljiva prema tvom bratu. To nije dobro za njega. Kad sam ja bio njegovih godina, radio sam dan i noć; imao sam ambicija...“

„O, ne“, pomislila sam. „Ne opet.“ Mora biti da su mi se osećanja oslikavala na licu, jer je rekao: „Dabome, ne želiš da me slušaš...“

„O, babo, oprosti.“ Zagrlila sam ga i poljubila u obraz. „Divan parfem.“

Osmehnulo se. „*Pako Raban.*“

Nasmejala sam se. Vodio je računa o odeći i izgledu više od bilo kog drugog oca koga sam znala.

„Vreme je da krenem“, rekao je, a s tim rečima počeo je ritual njegovog odlaska. Na vratima kuhinje pojavio se sluga i poneo njegovu akt-tašnu do

kola. Musa, šofer, iskočio je kao niotkud i otvorio mu vrata automobila.

Gledala sam za kolima dok su se udaljavala. Pred kućom je stajala još samo *toyota korola*. Ranije su to bila mamina kola, ali od prošlog meseca su postala moja i Omarova. Mama je sad vozila nova kola, a Omar je prestao da koristi svoj motocikl.

Bacila sam pogled prema vrtu i ulici iza njega. Nije bilo nijednog bicikla na vidiku. Imala sam obožavaoca koji je stalno vozio bicikl pred našom kućom. Ponekad je prolazio po tri-četiri puta dnevno. Imao je oči pune nade, a ja sam ga prezirala. Ali kad je ulica bila prazna, kao sad, osećala sam se razočarano.

„Omare!“ pozvala sam iz prizemlja. Pomislila sam da ćemo zakasniti na predavanja. Na početku semestra, našeg prvog na univerzitetu, stalno smo stizali prerano. Posle šest nedelja, otkrili smo da je pojavljivanje u poslednjem trenutku vrlo sofisticirano. Predavači su, pak, odreda stizali deset minuta posle početka časa i u velikom stilu ulazili u slušao-nice pune iščekujućih studenata.

Odozgo nije dopirao nikakav zvuk, pa sam potrčala uz stepenice. Ne, kupatilo je bilo prazno. Otvorila sam Omarovu sobu u kojoj je, kao što sam i očekivala, bilo vruće kao u pećnici. Ipak, on je spavao kao top, pružen i hrčući. Zbacio je pokrivač sa sebe i bio je natopljen znojem i obeznanjen od vrućine.

„Sad mi je dosta. Sama ću da vozim, ne trebaš mi ni za šta.“

Promeškoltio se. „Šta je?“

Zvučala sam ljutito, ali sam se istovremeno bojala. Bojala sam se njegove pospanosti koja nije poticala ni od kakve bolesti; bojala sam se njegove

letargije o kojoj nisam smela ni sa kim da razgovaram.

„Gde su ključevi?“

„Ha?“

„Pitam, gde su ključevi?“ Uz trzaj sam otvorila vrata njegovog ormana.

„Ne, u džepu mojih farmerki... iza vrata.“

Izvukla sam ključeve; nekoliko novčića je ispalo na pod, i kutija *benson end hedžisa*.

„Čekaj samo dok babo čuje za ovo.“

„Uključi klimu.“

„Neću.“

„Nana, kad te molim.“

Obratio mi se nadimkom i to me je malo smekšalo. Obuzela me je blizanačka empatija i na trenutak sam ja bila ona kojoj je bilo vruće i kojoj se nepodnošljivo spavalo. Uključila sam ponovo klima-uređaj i izmarširala iz sobe.

Podigla sam prozor na kolima, da ne bi ulazila prašina i da mi vruć vetar ne bi pokvario frizuru. Želela sam da mogu da se osećam kao emancipovana mlada studentkinja, koja s mnogo samopouzdanja upravlja sopstvenim kolima. Ali, zar nisam i bila emancipovana mlada žena koja se sopstvenim kolima vozi na univerzitet? U Kartumu je samo mali broj žena sedao za volan, a devojke su činile manje od trideset odsto od ukupnog broja studenata – to je trebalo da doprinese da se osetim dobro u svojoj koži. Ali više sam volela kad je Omar bio pored mene, kad je Omar vozio. Nedoštajao mi je.

Vozila sam polako, vodeći računa da uključujem pokazivače pravca i da ne oborim nekog na biciklu. Na semaforu u Gamurijevoj ulici, neka

devojčica mi je pokucala na prozor, proseći nakrivljene glave i neusredsređenog pogleda. Pošto sam bila sama, pružila sam joj novčanicu. Da je Omar bio sa mnom, dala bih joj novčić – on je mrzeo prosjake. Polagano, s nevericom, stegla je pet funti i otrčala natrag na trotoar. Kad se upalilo zeleno svetlo, krenula sam dalje. U retrovizoru, videla sam kako su je opkolila ostala deca i nekoliko očajnih odraslih. Prašina i početak tuče.

Dlanovi su mi bili znojavi kad sam pokucala na vrata slušaonice broj 101. Kasnila sam petnaest minuta. Iznutra je dopirao glas dr Bešira, koji je predavao novu lekciju iz računovodstva, predmeta koji sam najmanje volela, ali moj otac je želeo da Omar studira menadžment, a posle godina provedenih u ženskoj školi, želela sam da budem s Omarom. Pokucala sam ponovo, ovog puta glasnije, a potom smogla hrabrosti i pritisnula kvaku. Bilo je zaključano. Znači, dr Bešir je ostao dosledan svom upozorenju da oni koji zakasne neće moći da uđu na njegova predavanja. Okrenula sam se i otišla u kafeteriju.

Moja omiljena kafeterija nalazila se iza univerzitet-ske zgrade. Gledala je na Plavi Nil, ali se voda nije videla od gustih krošnji drveća. Jutarnja hladovina i miris drveća manga umirili su me. Sedela sam za stolom i pretvarala se da čitam svoje beleške. Nisu značile ništa i ispunjavale su me prazninom. Već sam videla silne sate koje ću morati da provedem učeći napamet nešto što nisam razumevala. Podigavši pogled, primetila sam da za susednim stolom sedi Anvar Al-Sir. Bio je apsolvent, poznat po čistim desetkama. Danas je bio sam sa cigaretom i šoljom čaja. U studentskom naselju, gde su svi bili neuredni,

on je uvek nosio čiste košulje i bio je glatko obrijan i kratko podšišan, iako je u modi bila nešto duža kosa. Omar je imao istu frizuru kao Majkl Džekson na korici albuma *Off the Wall*.

Anvar Al-Sir bio je član Demokratskog fronta, studentskog ogranka Komunističke partije. Verovatno me je mrzeo, jer sam čula kad je na *nedvi** posprdno i prezrivo govorio o buržoaziji. Rekao je da su zemljoposedničke porodice, kapitalisti, aristokratija krivi za teško stanje u zemlji. Pričala sam s Omarom o tome, a on mi je rekao da sam shvatila suviše lično. Omar nije imao vremena za takve poput Anvara; imao je sopstvenu grupu prijatelja. Pozajmljivali su jedni drugima video-trake s pop muzikom i svi su nameravali da jednog dana odu u Britaniju. Omar je smatrao da nam je bilo bolje pod Britancima i da je šteta što su otišli. Ja sam se starala da te svoje ideje ne iznese ni u jednom od pismenih radova iz istorije ili ekonomije. Garantovano ne bi dobio prolaznu ocenu, jer su svi naši udžbenici i predavači govorili da je kolonijalizam kriv za našu nerazvijenost.

Bilo bi detinjasto da sam se prebacila za neki drugi sto. Ali osećala sam se nelagodno sedeći licem u lice s Anvarom. Osmehnuo mi se i to me je iznenadilo. Nastavio je da me gleda. Imala sam osećaj da mi je bluza pretesna, a lice usijano. Mora biti da sam ispustila uzdah, jer je rekao: „Baš je vruće, zar ne? A ti si navikla na klima-uređaje.“ Bilo je zadirkivanja u njegovom glasu.

Nasmejala sam se. Kad sam progovorila, sopstveni glas mi je zvučao strano, kao da to nisam ja. „Ipak više volim da mi je toplo nego da mi je hladno.“

* (Ar.) skup, zbor, savez. (Prev.)

„Zašto?“ Bacio je opušak cigarete na zemlju i pokretom stopala pokrio ga peskom. Pokreti su mu bili blagi.

„Tako je prirodnije, zar ne?“ Delila su nas dva stola i pitala sam se ko će od nas napraviti prvi korak, ko će da ustane i pređe za drugi sto.

„Zavisi“, odvratio je. „Neko u Rusiji verovatno misli da je hladnoća sasvim prirodna.“

„Mi nismo Rusi.“

Prijazno se nasmejao, a onda utonuo u tišinu. Njegovo ćutanje me je razočaralo i pokušala sam da smislim način da oživim razgovor. U glavi sam na brzinu pokušavala da sročim različite rečenice: „Čula sam da imaš brata koji studira u Moskvi“; „Pokvario mi se klima-uređaj u kolima“; „Zamisli, dr Bešir nije hteo da me pusti da uđem.“ Sve sam ih odbacila kao besmislene i nepodesne. Tišina je narastala sve dok na kraju otkucaji mog srca nisu počeli da nadjačavaju cvrkut ptica. Ustala sam i izašla iz kafeterije ne uputivši mu ni pogled ni pozdrav. Bilo je skoro deset sati i vreme za predavanje iz makroekonomije. Predavač je prosledio formular za upisivanje prisutnih. Upisala sam svoje ime, a zatim promenila olovku, iskosila malo rukopis i unela i Omarovo ime.

Izašavši iz slušaonice, zatekla sam ga kako me čeka.

„Daj mi ključeve od kola.“

„Evo ti. Ne zaboravi da je u dvanaest istorija. Budi ljubazan pa se pojavi na predavanju.“

Namrštio se i žurno otišao. Brinula sam zbog njega. Ta briga me je stalno ključala iznutra. Kad sam bila mala, majka je govorila: „Pazi na Omara; žensko si, staložena si i razumna. Pazi na Omara.“ I ja sam ga pazila, godinu za godinom. Osećala sam njegovu slabost i pazila sam ga.

DRUGO POGLAVLJE

Izvadila sam novčanik, svesku i pernicu iz svoje slamnate torbe i ostavila je na polici pored vrata biblioteke. Dve devojke iz moje grupe su upravo izlazile i razmenile smo osmehe. Nisam bila sigurna kako se zovu. Nosile su bele platnene tobe,* a jedna od njih bila je vrlo lepa, s dubokim jamicama na obrazima i svetlucavim očima. Ali one su bile iz provincije, a ja sam bila gradska devojka i to je bio razlog što se nismo družile. Pored njih sam, prvi put, osetila nelagodnost zbog svoje odeće; svojih suviše kratkih sukanja i suviše tesnih bluza. Mnoge devojke su se oblačile kao ja, tako da nisam bila ništa neobično. Ipak, ove provincijske devojke terale su me da se osećam nezgrapno. Bila sam svesna njihove čedne ljupkosti, toba koje su pokrivale njihovu vitkost – čistog belog platna koje im je skrivalo mišice i kosu.

U podrumu biblioteke su snažno duvali rashlađivači vazduha, a ventilatori na tavanici su se žustro okretali. Odložila sam svoje stvari na sto i stala da pretražujem police. Nešto rusko, da mu se približim, da imam šta da mu kažem. Marksistička teorija, dijalektika. Ne, ne bih ništa razumela. Naposletku sam s police uzela debelu knjigu i sela da čitam prevedenu zbirku poezije.

* Komad platna, dugačak oko 4 metra, koji se nosi omotan oko tela i pričvršćen na levom ramenu, kao spoljni deo odeće, u nekim delovima Severne i Centralne Afrike. (Prev.)

Razumela sam stih: „Živim da bih sahranio svoje čežnje.“ Ali nisam znala odakle je poteklo to razumevanje. Imala sam srećan život. Moj otac i majka su me voleli i uvek su bili velikodušni prema meni. Letovanja smo provodili u Aleksandriji, Ženevi i Londonu. Nije bilo ničega što nisam imala, što nisam mogla da imam. Ipak, ponekad, setila bih se patnje kao rane koja neće da zaceli, tuge kao zaboravljenog sna.

„Volim ruske pisce“, rekla sam Anvaru sledeći put, jer bio je i sledeći put, ali ne tako slučajan kao prvi. Hodali smo jedno pored drugog, prošli pored pošte i univerzitetske knjižare.

„Koje?“

„Puškina“, odvratila sam. Nije bio impresioniran mojim odgovorom.

„Vidi“, rekao je, „ako ti dam neke letke, da li bi mi pomogla da ih podelim?“

„Ne smem. Obećala sam ocu da se neću uplitati u studentsku politiku.“

Slegao je ramenima i podigao obrve, kao da je hteo da kaže: „Zašto me to ne iznenađuje?“

„Kakvi su tvoji politički stavovi?“ upitao je.

„Ne znam. Nemam ih.“

„Kako to misliš, ne znaš?“

„Kao da svi okrivljuju sve ostale.“

„Pa, sad, neko mora da preuzme krivicu za ono što se događa.“

„Zašto?“

„Zato da bi mogao da plati ceh.“

Nije mi se dopalo to što je rekao. Da plati ceh.

„Tvoj otac je blizak s predsednikom?“

„Jeste. Oni su i prijatelji.“

„Jesi li ga upoznala?“

„Razume se. Često nazove mog oca, a ja podignem slušalicu.“

„Tek tako.“ Osmehnuo se.

„Ma da, nije to ništa. Jednom, pre dosta godina, dok sam još išla u osnovnu školu, nazvao je, a ja sam podigla slušalicu i rekla 'helou', kao prava mala Engleskinja.“ Držala sam zamišljenu slušalicu u ruci i imitirala samu sebe, govoreći: „Helou, 44959.“ Dopadao mi se način na koji me je Anvar gledao, zanimanje u njegovim očima. „Tada se“, nastavila sam, „predsednik naljutio i rekao: 'Govori kako treba, mala! Pričaj na arapskom.'“

Anvar je prasnuo u smeh. Bilo mi je drago što sam ga nasmejala.

„Volim da razgovaram s tobom“, polako je rekao.

„Zašto?“ To je bio način da čujem nešto lepo. Pitanje zašto.

Godinama kasnije, dok sam razmišljala o prošlosti, pokušavajući da se setim znakova prikrivene napetosti, zavirujući iza smirenosti, razmišljala sam o bitkama koje sam uzimala zdravo za gotovo. Zadah prašine i kanalizacije borio se protiv mirisa jasmina i guave, a nijedna strana nije pobeđivala. Plavi Nil slivao se s Etiopskog visočja, a Sahara se prikradala, ali nijedno od njih nije bilo kadro da pobeđi ono drugo. Omar je želeo da ode. Sve vreme, Omar je želeo da ode, a ja, njegova sestra bliznakinja, želela sam da ostanem.

„Zašto Samir može, a ja ne mogu?“ upitao je baba za ručkom. Jeli smo iz tanjira od kineskog porcelana, srebrnim priborom za jelo. Usta smo brisali ubrusima koji su se svakog dana prali i peglali.